

Doğuş

Kars Halkevi Aylık Dergisi

Sayı : 3 (44)

Ağustos 1939

Yıl : 5

İçindekiler

Hatay!	N.F.A.
Ters işlemek	Nusret F. Alaydın
Hatayın Kurtuluşu(şiiir)	Cemal Bora
Hatay Destanı	Aşık Noksanı
Halkiyat:Karsa söylenen şiirler (3)	K. Kırzı
Hataya giren Ordumuza (Şiir)	Yasin Akçöl
Doğuda Yıldız (Şiir)	Rıza Başak
Poshovlu Aşık Zülâli (2)	M.Fahrettin Çelik
İçtimâî Hayatta Terbiye	M. Ali Özataç
Gözler Aydın(Şiir)	M. Türkel
(Rıza Tevfik Hayatı ve Şiirleri)	Hikmet Özdemir
Tercüme: Mansur'un Hayatı (1)	Y. Akdağ
Romancılığımız Neden Kısırdır?	Fahri Güntay
Genç Kalemler (Şiirler)	Talebe Yazıları
Tahlil ve Tenkit: Tarhan Tokerin "Kars," adlı eseri(2)	M. Fahrettin Çelik

DOĞUŞ

Kars Halkevi aylık dergisi

HATAY!

N.F.A.

Anayurdunla aranda kara bir sınır çekileli haylıca üzüldün. Başka hava seni bunaltmıştı. Fakat bir gün cananına kavuşacağına inanın ve inanımız kuvvetliydi. Çünkü: elde, hükmü tabiat kanunu kadar zarurî bir senet vardı: Millî Misak.

O senette“ Türkiye parçalanma kabuletmez, yazılıdır.Seni kim bizden koparabilirdi? o hükmün arkasında abidelenen kısa, fakat, hayretki asırlar kucaklayan bir KEMALCI tarih müeyyedesi ve bu müeyyede her dediğini yapan, en olmazı olağanlaştıran misallar vardı.

Bu bizim önümüzdeyken, neydi o sabırsızlıklarımız, o köpürüp taşmamız; hemen olsun, hemen bitsin diyorduk. Tahammülümüzün son anlarında, Kemalizmin açtığı sulh ve siyaset yolu haberimiz olmadan bizi sana kavuşturdu. Bu bize bir sürpriz oldu. kendimizi seninle kolboyun bulmadık mı? sevgili Hatay!

Hatay!

Senin için tertip ettiğimiz bir sadık gecesinde Kars'ın kıymetli bir gencinin okuduğu bir nottan öğrendikki senin taliin Karsın taliyle tam eşitmiş. bunun için kars bir de Kars olarak senin çektiklerin bilir.

Kars bu derdi daha çok çekti:

Karsı eski idare vermişti. Kemalcı aldı. Seni de öyle!
Karsın çilesi kırk yıl sürdü. seninki yirmi.
İlk kurtuluş hareketi olarak Karsta millî şura kuruldu. Sen
de de buna benzer bir intikal idaresi yapıldı.

Kars ve etrafına üç sancak diyorlardı. Senin Hatay adını
sancak sözüyle gışlandırmak istiyorlardı.
Arada daha ne benzerlikler vardır!.

* *

Hatay:

Sana ilk kurtuluş müjdesini getiren o çelik adımlı Memetciği
görünce sevincinden ne hal aldın? Bu heyecanını ne sen an-
latabilirsin ne de ben. Yalnız, o ayaklanmış kalenin tek bir
tasviri zihinlerde belirir:

Türkellerinde emsali sayısız ve fakat Avrupaya girerken biri-
cekleşen Atillâya, her eri çok benziyen bir Ordu!

O Atillâ ki; Romaya ayağını öptürmüştü. Tarihini zulum ve
şanaatiyle kokutmuş olan o bildiğimiz Romaya!

* *

Hatay:

Karşı nineler bu birbirine çok benziyen iki tali efsaneleri-
ni dinlerken ve bestelerken sevincinden gözleri yaşıyor.
Çok bahtiyarsın.

Şamı göklere ulaşınsın ATA'nın

Bin yaşasın İNÖNÜ

Var olsun MEMETCİK

* *

TERS İŞLEMEK

Nusret Feridun Alaydın

Ferdi, cemiyet ve cemiyeti, fertler yaratmıştır. Tezimizi
çabuk kavramak için ferdi ve cemiyeti ayrı ayrı imişler
gibi düşünelim.

Sosyologlar cemiyetteki ödevleri "Mütaaddi," ve "Münte-
şir" diye adlanan iki bölüme ayırdıkları ve "Mütaaddi,"le
rin kanun ve sair mevzuatla, ve "Münteşir" lerin ise örf,
âdet ve saire ile müeyyedelendiği malumdur. Biz burada
"Münteşir," ödevleri ele alıyoruz.

"Münteşir ödevleri," iki bölüme ayırıyoruz: Biri "Ferdî,"
öt kişi "mâşerî". Gerek Ferdî ve gerekse İctimai ödevlerin
neticeleri de iki halde görülür: Biri "ânî," diğeri "zamanî".

"Ânî," kelimesinden maksadımız "ferdin yaptığı ödevin
neticesini mutlaka aynı ân veya zamanda alacağı manası
anlaşılmasın! Bu neticenin nisbeten kısa bir zamanda taay-
yün edeceği düşünülmelidir.

Bilindiği üzere, her ödev ya eyi veya fena neticeler ve-
rir: Ferdî münteşir ödevde şu klasik misalleri alalım.

Sahta mal yapan bir sanatkâra bir daha müşteri uğramaz
ifâseder.

Selim bir akıl ile hayata atılmayanlar, kendilerini hûsra
na sürükliyen bir akıntıya kaptırmış gibi, belki ömürleri
nin sonuna kadar bir daha tutunamazlar.

Ferdî ve İctimai münteşir ödevlere ceza veya mükâfatı,
talimat veya mâşer tayin eder.

Ferdî münteşir ödevin neticeleri; eyiliği, kötülüğü... nis-
beten ferde münhasır kahr.

Şimdi münteşir ödevlerin mâşerî kısmına gelelim; asıl
ehemmiyet buradadır: Bilindiği üzere cemiyet içinde ya İc-
timai mevkî, ya tasadüf veya talih... eseri olarak mevkî
almış bir takım fertlere, cemiyet, mukaddere
tını terkeder: şimdiki Faşist ve öteki rejimlerde olduğu gi

bi. Cemiyetin mukadderatı bu fertlerin dirayetine dayanır. Bu fertler kendi kabiliyet ve eğilimlerine göre istedikleri gibi cemiyetin mukadderatı üzerinde işliyebilirler. Yaptıkları işler selim akla ve icabata uygunsa, idare ettikleri cemiyet yani millet bahtiyar olur; kötü ise —mevkilerini muhafaza ettikleri müddetce muhallem sanılan eserlere takdirle tesbit edilse bile— idare ettikleri cemiyeti ebedî felâketle sürüklemiş olurlar. Bu cezayı da verecek te zamandır. İşte bu kabil aksi netice verecek faaliyetlere “Ters İşlemek,” dedik; bu da “Müntehir Mâşerî ödevler,”e bir misaldir.

İşte Osmanlı imparatorluğu, muayyen bir zamandan beri hep bu “Ters İşlemek,” yüzünden tekerlendi; bu ters işle yışların kurbanı gitti.

Atatürk’ün “tarihin seyrini değiştiren,” irade ve kudreti olmasaydı, devam eden bu “Ters İşlemek,” bütün milleti de sürüklediği uçuruma düşürmüş olurdu...

Hatay'ın Kurtuluşu

(Artvin halkevi tarafından tertip edilen kurtuluşu kutlama töreninde genç şair Cemal Bora tarafından okunmuştur.)

Başın ana dizinde ayak başka ellerde
Esaret acısını bize anlatan Çoruh,
Sessiz, sessiz akarken toplandığın göllerde
Sana dalan gözleri içten kanatan Çoruh;

Çoruh'lu sen bilirsin Esaret ne demektir?
Ei kolu bağlamak, zulme boyun eğmektir
Tam elli yıl acıyı daha önce sen tattın
Bu acıdan kurtulmak; bu ne büyük emektir.

İşte bunun için ki toplandık evimize,
İnönü'den bir zafer armağan geldi bize.
Zafer, zafer hep zafer ve bu zaferin sırrı
Güvenmek birimize, birimiz hepimize.

Birler inkılap yaptı, hepimizde yaşattık,
Yurdun sınırlarına çelik kemer kuşattık.
Bu günde bu kemeri çözüp bir kenarından,
Yeni kaynak yaparak yeni sınırlar kattık.

Ne dövüş var, ne cenk var, ne dökülen Türk kanı,
Milli Şefin izinden genişlettik vatanı.
Bize bu günü veren kalbimizde yatanı,
Düşün Büyük Atanı, düşün Büyük Atanı.

O demişti “Milletim çalış güven ve övün,”
Güvenerek çalıştık övündük işte bu gün.
Bu gün milli bir bayram bu gün millî bir düğün,
Hataylıya kavuştuk Hatay bizimdir bu gün.

Büyük Ata bunun için Milli davam demişti,
Bu uğurda hastayken yarı yola inmişti.
Esaret acısıyla çağlayan göz yaşları
O günden akamaz oldu ve o günden dinmişti.

Şimdi büyük Ordumuz Hataya şeref verdi,
Atanın aziz Ruhu şimdi murada erdi.
Her gün her an, her zaman selamlıyoruz onu,
18 Milyon Türkün büyük, küçük her ferdi.

20 Yıllık acıdan sevinçle sona erdik,
Yine büyük tarih'e şanlı bir zafer verdik.
Zülmeti aydınlatan Türk'ün meşalesile,
Onlar vatana geldi ve biz vatana girdik.

Ey büyük Türk milleti zaferin mutlu olsun,
Hatay'lı aziz kardeş bayramın kutlu olsun.

Cemal Bora

Hatay destanı

"Otuz yedi," ye bir şad destanın var
Meclis irfanında kaısın yadigâr.
Bize ruhsat verdi ol perverdigâr,
Şükür olsun bu zamana yetiştik.

Mevlam kahreylesin zalim küffarı
Elinden çektik çok ahile zarı.
Şimdi duyduk bir hoş müjde haberi
Kavuştuk hasret canane yetiştik

Yaşa Cumhuriyet Reisi yaşı,
Ayağın heç zaman değmesin taş.

Hükümün işliyor havada kuşa,
Sayesinde hayat, kana yetiştik.

Bülbül olan sever yazı, baharı
Şükür eyledim leyl'ü nahari
İskenderun Antakiya şeheri
Kurtuldu ahdan; şadana yetiştik

Antakya bağlarda açar gülleri

Şad bülbül misali söyler dileri
Ağası, paşası, güzel kulları
Şükrederler Türk ihvana yetiştik

Bu dünya dediğin değil hep fani
Yeni bulduk kudret, şevket-ü şanı
İskenderundan töktüler düşmanı
Bayram edek, böyle güne yetiştik

Bülbül olan bülür gülnün kadrini
Gurbete düşler elin kadrini
Esir olan İstik'ânın kadrini
Der hasretidik özvatana yetiştik

Cem olsun araya akıldâneler
Arhayın otursun ata, analar
Açılsın her yanda mektep haneler
Okusun kardaş irfana yetiştik

Görmedim dünyada tam rahatımı,
Dar günde de bozmam ehtikatımı
Hak nasib et
Görüp diyeyim Cinane yetiştik

. . . Yada düştü kaldım zarınca
Yalı boylarında biter pirinci
Dağlarında olur Nari, turuncu
Bülbül ağ'ar ah figana yetiştik

Yüz yıldan çoktur ki [Orası] yasda
Esirdir bülbül tek iğner kafesde
Can atar buyanı, Bize havasda
Düşmeandan der elâmana yetiştik

Tamam eylemeli burda fasılı

Konuşmakla tükenmedi hasılı
Düşman sana kim yedirir . . .
İrak değil yakın ana yetiştik

Kadir Allâh çok muradlar yetirir.
Şevki çoktur ayı, günü batırır
Türkiye her yurdun yada getirir
Bir gün deriz her ihsana yetiştik
[Veya deriz ki her arzumana yetiştik]

Destan, türki deyin koşun her yandan
Türkiye artırdı şöhreti şandan
Hayfını almamış dönmez düşmandan
Gör ne maşallâh devrana yetiştik

Tayyaremiz uçar dağlar başında
Asker tâlim eder sahra, dösünde
Ömrümü sorarsaz seksan yaşında
Yeni kuvvet bulduk, cana yetiştik

NOKSANİ kocaldın mezardır yerin
Münkir, Nekir gelir; söylermi dilin
Dünyadaki Türkler şad olun gülün
Devran bize döndü sana yetiştik

Şubat 1937 Poshof'un Zedezünde köyünden Aşık NOKSANİ
Bu gün 80 yaşını geçmiş bulunan bu değerli aşıkımız ilk
kurtuluş haberi üzerine içli duyularını anlatan bu destan
söylemiştir «DOĞUŞ»

Karsa söylenen tapşır masız şiirler

Türküler, koşmalar, destanlar

Derleyen

K. Kırzi

93 ten sonraki Karsın (kara günler)i başlangıcında
ve göçme sıralarında da şunlar söylenmiştir.

(4)

Artır zari bülbül artır figanı,
Düşman "yurdu," alıp eller "canarı,"
Dağılmış eşlerin, güllerin hani?
Bozulmuş yuvalar hep mer'a kalmış;
Hazan yeli esmiş, gül hara kalmış

Yazı kara gelen dağlar perişan
Karsı moskof almış ağlar perişan
Kargalara kalan bağlar perişan
Bülbüller hicranda ah, zara kalmış;
Bağ, bahçe yerleri mezara kalmış.

Kız, gelin ağlaştır, karalar sarmış,
Babasız yetimler boynunu burmuş,
Möminler ağlaştır kibleye durmuş
Mescit, medreseler küffara kalmış
İslam zebun olmuş, biçare kalmış.

Dertliler birikmiş eller duvada
Sonalar düzülmüş iğner [inler] havada
Kefensiz şehitler düşmüş feryada,
Mevlam derler "islâm çok darakalmış;
Mubarek elleri ağıyare kalmış.

Bu aşağıdaki şiir iki yerde yayılmıştır. İlk önce Karşı göç
menlerden olduğu anlaşılan (Tahsin Nihat) adlı bir zat, (İstan

bul, Türk yurdu, 3 Mayıs 1328; yıl bir, sayı 13, sayfa 380-382) de (karstan hicret ederken) başlığı altında ve dedesinden duyduğu bir hatıra ile birlikte—dedesi ağzından yazarak—bu dergide yaymıştır. T. Nihat'a göre (Karlı Ali) adlı bir aşık bunu söylemiştir. Bu gün çankırı sayıyı bulunan sayın B. Ahmet Talat, (halk şiirlerinin şekil ve nevi, 1928 İstanbul 77—78) de (Türk yurdundaki) nden birazcık ayrı olarak yapmıştır. Bende Sivastan dönen Karlı göçmenlerimize duyduğum biçimi yazıyorum.

(5)

Konak yok dünyada, kalıklar kalmış,

Türke gurtlarından köçmenlik kalmış,

Nereye gidelim Karsı el almış,

Eller çözülmeden kınalar kaldı;

Her taşı cevherden binalar kaldı. [1]

Koyunlar kerikmiş [tedirgin o'muş] ağıl boşalmış.

İlgı harab olmuş, yerleri kalmış,

Bu yıl ot bitmemiş, biten saralmış

Medrese, camiler, tekkeler kaldı;

Oğuz tek er yatan türbeler kaldı.

Bahçalar bozulmuş, ormanla dolmuş,

Bülbüller dağılmış, güller tökülmüş,

Bakin, şu yerde bir bahçivan ölmüş,

Zümrütten çayrlar, tarlalar kaldı;

Harmanlar, şenliksiz ovalar kaldı,

Düğünler yapılmış, dernek olmamış,

Oğlan cenge gitmiş, gerdek olmamış,

Nişanlısın gören bir tek olmamış,

Analar dul oldu aslanlar kaldı,

Nikahlar bozuldu nişanlar kaldı.

[1] bu mısra Karsın Akkom köyünden olan aşık Ceyhuninin olmalı.

7—4—1939 gün ve — sayılı (Kars) gazetesinde "Ardahan'ın kurtuluşu dolayısıyla, M. F. Çelik imzasıyla yazılan aşağıda ki Ardahana koşulan destan; 93 te bu güzel ilçemizin Rusların eline geçmesi üzerine söylenmiş ve son kurtuluşuna dek dillerden düşmemistir.

(6)

Ardahandan çıktı bir tabır uşak,

Uşağın belinde kayıştan kuşak,

Teze talim çıktı, nasıl alışak?

Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

Ardahanın öği [önü] bir ulu yazı [ova],

Per perişan olundu gelini, kızı,

Haktan idi bize bu kara yazı,

Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

Ardahan dediğin şirin kasaba,

Kesilen kelleler ge'mez hesaba,

Kese kese, biz de döüdük kasaba,

Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

Ardahanlı düşdi dâda, feryada,

Seresger [Hüseyin pş] yetmesin heç bir murada,

Esgeri [Askeri] bedetdi, gelmez imdada,

Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

Nazaman ki Emiroğlu [2] süküldü,

Ananın, babanın beli büküldü,

Köprü' den çol çocuk suya [3] töküldü

Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

Davşantepesi 'nden üç top atıldı,

Topun şiddetinden ay, gün tutıldı;

İkinci meheli [vakti] kala satıldı;

Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

Ocaktan asılı zencirli maşa

Allahından bulasın sen Ferik paşa,

Nazlım Ardahanı atdın atışa,

Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

(2) Emiroğlu; Ardahanın en ünlü, önemli bir tabyasıdır.

(3) Su'dan istek, Ardahanın içinden geçen Kür ırmağıdır.

Osmanlı esgeri eroğlu erdir,
Yazık kim [kı] başında hayıdı vardır,
Kaptan paşa tek mertcan birde birdir,
Alındı Ardahan yanar Osmanlı..

Hataya giren Ordumuza

Güzel Hatayın Ana Vatana kavuşması hasebile varlık ve Azametler yaradan Şanlı Ordunun 600 senelik Tarihini sahifelerine sığıştıramayacak yorulmaz usanmaz yılmaz korkmaz ve kocalmaz çelik ve engür kuvvet ve kudretli muzafferiyetinin yegane Amili olan Hatay beşaretine manzum bir canlı Kurtuluş Kutlulama.

Tunç Ordunun olsun zaferi
Sana yeni güneş doğdurdu Hatay.
Müjdeleriz seni Hatay nemutlu
Bütün zulmeti boğdurdu Hatay.
Anan seni sefa ile hoşlarken
Kalmadı arada müğeylan dikan
Şanlı Türk dür sana al bayrak diken
Hoşgeldin sen şimdi merhaba Hatay.

Tarih yaz Ordunun beşaretini
Yaydı Atasının işaretini
Verdi Hatay lıya saadetini
Herkes bunu şaka sanarken Hatay.

Senvinçle kavuşdun ana vatana
Sundun saygıların büyük Atana
Duysun rahat etsin hasret yatana
Unutmadı sizi yatarken Hatay.

Hatayı severiz Hatayda bizi
Günbe gün parlıyor Türkün yıldızı
Hatay anasından ayrılan kuzu
Bırakmaz emeceği dutarken Hatay.

Bellidir Hatayın aslile zali
Senelerden beri çıktı zahmeti
Yine bozmamıştı temiz niyeti.
Bütün ateşlerde yanarken Hatay.

Bütündür Hatayın imanı dini
Erişti Hataya İsmet İnönü
Dedi her millete yerini tanı
Binlerce tayyare inerken Hatay

Bilsen geçeceğim bu vatlı candan
Hatayı kurtaracam bütün zindandan
Korkmazam ben asla hiç düşmandan
Bütürdü sülhleri sönerken hatay.

Hatayda işe başladı vali
Kaldırın aradan hep kalmakali
Ovakit kuvvetlendi Hatayın dalı
Dost devletler bize dönerken Hatay

Yasin Akçöl

Hazan

Ne bu kadar severim neden?
Nasıl sin ürktüğü ölüm sariyken
Nasıl anı tabiat bunuda benden
Örtündü hazanım karlı bir kefen.

N. F. A.

—Doğuda yıldız—

Çifte "Yahnılar",ını uzaklardan bir görsen
Dolu'dur şehinlerle Karsın yüksek kalesi
Yeşil ovaya sarkan yamaca kulak ver sen
Acuna meydan okur, şanlıdır hatırası

Şerefli aibayrağım dalgalanır üstünde
Kars çayı etrafında kavisler çizer çaglar
Guruiyle dolaşır gençeler; ülkü kastinde
Bir soysuzu görünce coşar sel gibi boğar

Döner zümrüde kırlar mayıs ayı gelince
Kokulu çimenleri adam boyunu aşar
Gönüller neşe dolar; enginlikler gülünce,
Kaybeder pusulayı, hazen yolunu şaşar

Doludur mûsk-ü anber süzülen rüzgârında
Hangi diyarda vardır bu yaylanın havası
Benzemez hiç bir irem—bağ ayarında
Güzellikler ülkesi, hem koç yiğit yuvası

Nasıl tarif etmeli, yazın pek hoştur günler
Yaratmamış tabiat daha bir benzerini
Varsa, kalmaz vücutta illetten, dertten eser
Kana kana içersen borluğun kevserini

Kışın da yer yüzü bol güneşile süslenir
Kızak, kayak'la oynar çocuk Bulur sıhhatı
Sahilde deniz varsa, yalıda can beslenir
Bahş etmiş halk, doğuda bu cennete hayatı

Rıza Başak

Kars İli Şairlerinden [kısaca]

Posoflu aşık Zülali

M. Fahrettin Çelik

—2—

Artvin [Livana] dan (Şavşet dağı) da denilen Arsi
yan'a galince; Poshof dağlarını, Ardahan ye Kars düz
lüklerini gören Zülali, yirmi yıllık hasret ve düşman
[Rus] istilasından kurtulmuş görbüğü silasına bu eşsiz
destanı söylüyor.

Göründü

Livanadan aşdım şavşet dağına
Allahın lütfünden ihsan göründü.
Sanasinki düştüm cennet bağına
İnsanları hürü gilman göründü.

Sevğim kaldı vatan gazılarında
Hasretim var idi bazılarında
Bu dersin manevî yazılarında
"BübBül—vatan minel—iman göründü.

Ben vatani ağlaridim iraktan,
Gördüm de, kurtuldum gamdan, firakdan
Gözümüz açıldı kudretül haktan
Gözel çildir, Kars, Ardahan göründü.

Hicran köprüsünden geçti Ordumuz,
Kalmadı kasavet, asla derdimiz
Poshof mekânımız, suskap yurdumuz
Her taşı cevherden vatan göründü.

Gönül der: "Zülâli vatana yetiş,
Dorstlar alivandan suval et. soruş,,

Ellere yaz gelmiş, bunda [burada] neden kış?

Yaylaları karlı, duman göründü...

İhtiyar Zülâli, Suskapta komşuları görüşmeğe gelirken şunu söylüyor:

G e l d i m

Gelin arkadaşlar, gelin yaremler,
Bir lâhze konuşak, ülfete geldim.
Emiler, dedeler, pirlar, erenler,
Duvanıza mühtaç, himmete geldim.

Dokuzyüzotuzda seyahatim var,
Yüzü kara geldim, hacaletim var,
Sizde bir sevgili emanetim var [1],
Hami kardaşımız, minnete geldim.

Köy'ün etrafında bulutlu dağlar,
Bu hali görünce yüreğim ağlar,
Kurumuş bahçeler, kalmamış bağlar,
Sanki bir veraka, zulmete geldim.

Hengi hazık bağlar bu yaraları?
Hak acırmı biz tek [gibi] biçareleri
Anasız babasız fukaraları,
O zavallılara şefkata geldim.

Eyi, kötü halü hatır sormağa,
Böyük, küçük eş, yaranı görmeğe,
Kapınıza yüzüm, gözüm sürmeğe,
Başka bir işim yok, hizmete geldim..

Ceddinin kabrini görmek için ben,
Yüzümü, gözümü sürmek için ben,
Onların yanına ermek için ben,
Şu kabristanı ziyarette geldim..

Özür dileme

Geçen sayının son ve bu sayının ilk formasındaki gözden kaçan büyük hataların aşağıdaki gibi düzeltilmesini dileriz.

Temmuz sayısında

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
18	2	—Terzi kadın—	—Tarzi Kadim—
18	3	Ezelin	Ezeli
18	4	sevgin	sevginin
18	11	yar elinde	yar'e elinde
27	40	için sakladığı	için—sakladığı
28	41	«başlangıç»	«başlangıç»
29	12	Karsa farkına	Karsa—farkına
29	21	bir ki	dir ki
29	22	Turan	Turanlı
29	29	tır Tuna	bir Tuna
30	8	da dalgınlığı	da bu dalgınlığı
31	2-3	anlamında	anlamını da
31	4-5	tarihi ve da	tarihini de
31	15	akarok idrâk	bakarok, idrak

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
5	3	Tam elli yıl	Tam kırk yıllık
6	22	Şükür eyledim	Şükür eyliyelim
7	9	Gurbete düşler	Gurbete düşenler
7	22	Dağlarında olur	Bağlarında olur
8	20	sana yetiştik	şana yetiştik
8	21	Zedezünde	Zedezümde
9	başlığın	sol üstünde	Halkiyat: olacak
9	3	Türküler	Türküler
9	10	mer'a kalmış	mar'a kalmış
10	7-8	yapmıştır	yaymıştır.
10	15	Koyunlar kerikmiş	Koyunlar perikmiş
10	16	Ilgi	Ilki
11	11	perişan olundu	perişan oldu
11	19	bedetdi,	bendetdi,
11	21	sühüldü	söküldü
12	2	hayıdı	hayını
12	3	birde birdir,	binde birdir,
14	8	Guruiyle	Gururiyle
14	13	hazen	gezen
14	16	bir irem	bir yere İrem
14	22	güneşile	gümüşile
14	24	yalda can	yaylada can
14	25	halk	Hak
15	bu sayfadaki (Posof, Poshof) yazıları Poshov olarak düzeltilmeli		
15	16	Bübbül—vatan	Hübbül—vatan
15	25	yetiş	yeriş
16	13	Hami kardamız	Hani kardamız
16	17	bir varaka	bir verana
19	26	ceddinin	ceddimin

ZÜLÂL ya biz ya siz, gelin birleşek,
Hicret edek, bir vadide eğleşek,
Gelin sila halkı gelin dertleşek,
Sizinle bir uzun söhbete geldim..

Hemen kardeşi Aslanın mezarını görmeğe gidip,
orada da şöyle diyor:

Kurumuş

Nerye gitmiş yeşilbaşlı ördekler?
Bu nasıl vadidir ?Göller kurumuş..
Nerde kaldı yaptığımız emekler?
Irmaklar, dereler, sel er kurumuş..

Bir kâğıt, bir divit, kalem getirdim,
Söyle yazım kardeş alem getirdim!
Yarından, yavrundan selam getirdim,
Niçin söyl mesin diller kurumuş?.

ZÜLALİ der, bu kabrin kimler açmış?
Kimler ağlar, kimler gözyaşı saçmış?
Geçmiş bahar faslı, bülbüller uçmuş,
Mezarın üstünde güller kurumuş..

B u G ö n ü l

Deli gönül kanatların açıptır,
Dolanır semayı, ener bu gönül..
Biner aşk atını murad almâğa,
Her kim ne diyerse kanar bu gönül.

Bazı devlet kuşu konar başına.
Bazı muhannetlik eder eşine,
İgidi salanda aşk atasına,
Bazı sevda çeker, yanar bu gönül..

ZÜLÂLİ çağırır yamandır halim
Gece gündüz Hakka zikreder dilim,
Kismetli tükenip, görehde ölüm,
Yavaşmaz su tökim söner bu gönül..

Yar Derdi

Hey ağalar efkârım var gamım var,
Aşık derdi, maşuk derdi, yar derdi.
Gurbet Süleymani tahttan endirir,
Mekân derdi, Vatan derdi, yar derdi.

Yüz bin tabip gelse derdimə bakmaz,
Pervaneye varsam narına yakmaz,
Hicran oku değdi yürekten çıkmaz,
Ata derdi, ana derdi, yar derdi.

Elin göllerinde kumru ötüşür,
Benim bağrım odlar yanar tutuşur,
ZÜLÂLİ feryadın arşa yetişir,
Kardaş derdi, yoldaş derdi, yar derdi..

Fayda ne?

—Senlik ve Sümmaniye ayak—

Bir çiçek açılıp, bir gül bitmekle,
Yaz ayına, ilkbahara fayda ne?
Bülbül goncasına karşı ötmekle,
Hayıf onun bahtı kara fayda ne?

Bir dertli canından kan almağile,
Bir adam öldürüp şan almağile,
Bir fakir astırıp can almağile,
Ya sultana, ya hünkara fayda ne?

ZÜLÂLİ kim dedi Felekle elleş?
Bin gam yelkenini sahile yanaş,

Bibeytin başına çalsa bir güneş,
Veren başa, çar duvara fayda ne?

Digorda medresede iken arkadaşlarının (Ramazan
mollalıği) na köylere dağılması üzerine:

Ağlar

Bir susen, bir sümbül, bir de menemse,
Çıksalar seyrana bahça, bar ağlar..

Bir zahit, bir sofı, bir de ulema,
İkisi ah çeker, biri zar ağlar..

Bir velet, bir cüdam, bir de talebsiz,
Bir kahbe, bir serhoş, bir de nikabsız,
Bir ersiz, bir pirsiz, bir de edebsiz,
Bir yere gelseler namus âr ağlar..

Bir zâir, bir cebgir, bir de talançı,
Bir nekes, bir hızan, bir de yalançı,
Bir molla, bir derviş, bir de dilençi,
Bunların elinden simü zer ağlar..

Bir dertli, bir gamlı, bir de bir deli,
Bir aşık, bir maşuk, bir de yaralı,
Bir Mecnun, bir Ferhat, bir de ZÜLÂLİ
Diyer gece gündüz: "Hani yar?," ağlar..

Vatan

Beni ne mihnette koydun ey Felek?
Gece gündüz yakar aşkuallah vatan..
Mecnun bazarında (Leylâ!) diyerek,
Şevk verir gönüle nurullah vatan..

Yusuf teki kaldım zindan içinde,
Vastedim halimi divan içinde,

Sanarsın kalmışam veran içinde,
Şindi oldu bana Beytullâh vatan..
ZÜLÂLÎ düşmüştür böyle havasa,
Gönül satırmı türlü almas'a,
Bülbülü koysalar altın kafese,
Gene çağırır ki ahü vâh vatan..

Afyonda iken ilk yıllarda Suskaba gönderdiği mek-
tuplardan birisinin arkasına (bayatı) biçiminde şunları
yazarak, siladerdini döküyor:

Hasret beni yakıyor, Gözümden yaş akıyor.
Size mektup yazarken Yüreğim dolukuyor.
Ettin cevriye doydun, Vurdun gözümü oyduñ.
Yıkılsın tahtın Felek, Bizi gurbette koyduñ.
Gurbette düştüm dile, Dilerem hayır ola.
Ta ezelden yazılmış, Nasibim garib ele.
Meğer gurbet dert, verem Gençliğim oldu haram
Gurbette şen degilem, Gelmesin bana bayram
Dağı duman bürüdü, Yandı bağırim eridi,
Gurbette kala kala, Genç ömürümüz çürüdü
Gül de ektim bitmedi; Bülbül gelip ötmedi,
Eli güldürdü Felek, Beni memnun etmedi,
Herkes bahtiyar Felek, Talahı yaver Felek,
Bizi, bir gün görmeyen, Etti ihtiyar Felek,
Yazamam yazım kaldı, Diyecek sözüm kaldı,
Tezden ayırdı Felek, Vatanda gözüm kaldı,
Kanadımı açamam, Kırılmıştır uçamam
Doğrusu ben ölmemiş, Vatanımdan geçemem.

Şu dağların başları, Almas' dandır taşları
Bir dahi gözüm görse, Yaranı, yoldaşları.
Gönül sizi arzular, Hem yüreğim sızılar,
Bileydim ne haldadır, Vatandaki kuzular.
Gün doğdu geldi zaval, Bilmem nedendir bu hal?
Hemen gurbete düştün Çürüsün bahtın ZÜLÂL.

İşte bu içli aşıkımız, 1911 denberi Afyonkarahisar
da (Sarıçayır) denilen köyde yerleşmiş buluyor. Bugün
65 yaşlarında bulunan Zülâli 23 yaşında iken Kars
ilinden bir kaç sebepten ötürü göçmek mecburiye-
tinde kalmıştı. 1930 baharında Poshova gelmiş ve al-
tı ay köylerde ve Ardahanda gezdikten sonra yine
evine dönmüştür. Zülâli Şenlik ve Bursadaki üç aşık-
tan başka, Batumda [Poıathaneli Kararı], Poshovda
[Narmanlı Sümmani] [Zedezümdeli Noksanı] ve Ardah-
anda [Zurmalı Mahzuni] ile imtihan ve müşaereleri
vardır. İlerde [Doğuş] ta bunlardan da sırasile
bahsedeceğim. Zülâli den başka Karsın bu çok güzel
fakat yoksul ilçesi olan Poshovdan birçok aşıklar, hat-
ta şairler [divan mensupları] yetişmiştir. Poshovlu
eski ve yeni aşıklardan şunların hayat ve eserlerini
kısmen tesbit edebildim:

Adı	köyü	Mahlâst	Yaşadığı yıllar
Üzeyir Usta	Hevet	Fakirî	18—19 uncu asır
Ferhat "	Hevet	Feryâdi	1795—1885
Süleyman "	Hevet	Süreyya	19 uncu asır
İbrahim "	Sinsatip	Sitki	" "
Topçu	Cacun	Güftâdi	" "
Dursun	Corcuvan	Farkî	1840—1934
	Sinsatip	Zahiri	" "
Altun	Petuban	Altunî	19—20 ci asır
Bilâl	Badele	Sitki	" "

Mehmet	Zedezümde	Noksani	82 yaşında sağ
Eşref Hoca	"	Eşref Hoca	70 " "
Ferhat	Gınya	Mahsuni	67 " "
Dursun	Sagre	İlhaki	75 " "
Gafer	Çorçuvan	Cevheri	46 " "
Hakki	Rabat	Hakiki	50 " "
Sabit	Varzına	Müdarri	24 " "
Hafiz	Suskap	İkrami	23 " "

Öteki Kars ili aşıkları gibi, Peshovlu bu 18 aşık da hem Sadeddin Nüzhet Ergun'un (Türk Şairleri) adlı ansiklopedisinde, hem de (Doğuş) ta tanıtmaya çalışacağım [1]

M. Fahrettin Çelik

[1] Bu yıllık "Doğuş" ta Kars ilinin her ilçesinden bir aşık tanıyacağız. Bunun içindir ki, önce Zülâli'den yani Karsın kuzeyden itibaren uzak ilçesinden başladık. Gelecek sayıdan itibaren de, (Ardahanlı Mazlumi), (Çıldırılı Resul) (Göleli Nalbant) (Zarşatlı Sadık) (Şüregelli Nihani) (Karşılı Ceyhuni) (Sarıkamışlı Seyyahi) ve (Kağızmanlı Hıfzı)yi tanıyacağız. Geriye Ağrı ilinden [eski Bayazıttan] Karsa verilmiş olan (Tuzluca) ve (İğdir) ilçelerimizin aşıkları kalıyor ki, oralarda henüz araştırma yapmadığımdan, aşıklarını da tanımak imkânını bulamadım. M. F. Ç. Gerek (Tuzluca ve İğdir) aşıklarının ve gerekse öteki ilçelerimizde yetişen aşıkların yaşayış ve şiirlerini "Doğuş" a gönderenlere şimdiden teşekkür ve saygılar. Bu gibi Karsın ve çevresinin (Ahıska, Ahıkelek, Gümrü, Erivan, Nahçıvan, Bayazıt, Karaköse, Pasın, Oltu, ve Artvin) hatta tanınmamış bütün şair ve aşıklarımızın hayat ve şiirlerini tanıtan yazıları Kars Halkevine gönderenlere şimdiden teşekkür eder; ve her münave ve tetkik edenin yazılarının yine kendi imzasıyla neşredileceğine, ve mütalaa ve yazısında hiçbir değiştirme ve tahrif yapılmayacağına emin olmalarını dileriz. "Halkevi D.T.E. Komitesi,"

İctimaî Hayatta Terbiye

M. Ali Özataç

Halkta ictimai terbiye, esnafta vicdanî terbiye, memurda idari terbiye bir mukaddime:

Halkevlerinin tesisindeki gaye ezümle halkın millî, harfî, iktisadî, ahlâkî, ictimai ve edebî hislerini tenmiye ve inkişaf ettirmek değildir. Bu husustaki vazifeler daha evvel daha itinali ve daha esaslı olmalıdır; bizde bu hislerin inkişafına pek çok ihtiyaç olduğunu takdir etmemiz lazımdır. Bana öyle geliyor ki bir memleket halkının ictimai hayatını görmek ve iç yüzünü anlamak için, o ilin mahkemelerinde görülen dâvaların mevzuları ne gibi hadiseler olduğunu, ve o hadiselerin hangi nevîleri çokluğu teşkil ettiğini görmek; bu hususta bir mikyas ve bir miyar keşfedilmiş demek olur.

Mahkemelerden her ayda istatistik cetvelleri tanzim edilip gönderilmekte olduğundan Hükûmetçe malumdur.

Filhakika şunat ve hadisati âlem durmaz; her devir insanların tahavvül ve tebeddül eden âdat ve ahlak ve ictimai terbiyelerine göre hukukî—cezaî hadiseler tekevvün edip gider; ve yalnız bizde değil her devlet memleketinde hatır ve hayale gelmeyen vakialar zuhura gelir. Bu gibi ahval, umumî hayatın zarurî neticeleridir. Ancak ictimai hayatta medenî ve saadetli bir yaşayış temin edilebilmesi için, zarurî olmayan hukukî münaazaların, ve vukuu nefretle karşılanan bütün cezaî hadiselerin çoğalmasını değil, azalmasını ve pek az zuhura gelmesini temin edecek müeyyideler lazımdır.

Gerçe bu emniyeti temin için, müeyyide olarak kanunî hükümler konulmuş ve tatbik edilmekte bulunmuş ise de; bu müeyyidelerin az faideli olan semeresinden ise, zuhura gelmekte olan bu hadiselerin menseleri, sebepleri, âmilleri nelerdir; ve o hadiseleri doğuran ruhî, ahlâkî saikter ne gibi menselerden ileri geliyor? İşte bu noktalar incelenerek, derinleştirilerek ona göre tedbirler almak ve esaslar üzerinde çalışmak; ve meselâ suyu, bulandıktan sonra durulmasına uğraşılmıyorsa: suyu bulandıran telvis eden mikroplar keşfedip, onların bertaraf edilmesine çalışması daha çok faydalıdır.

İztrap tesirlerini artırmakta olan bir marazın tedavisi zarurî olmakla beraber o ârazın, o emrazın ârizî olması sebeplerinin önü alınması kabilindendir.

Salâhına çalışılacak bu rubî eserlerin keyfiyet ve kemmiyetini, ve içtimai bünyemizdeki tedavisi e'zem ârazi görmek lâzımdır. Bunu bir tablo halinde görmek ve anlamak için; mahkemelerdeki cereyan eden muhakeme'eri takip etmek kifayyet eder.

Meselâ; İlçelerile beraber Kars ilindeki halk arasında hukukî, cezaî ne gibi hadiseler tekevvün etmekte; ve hangi nevileri çoğalmaktadır. Bunları görüp anladıktan sonra: bunların âmillerini ve saiklerini anlamak ve ârazi bulmak; ve işte o emrazı tedavi etmeğe çalışmak vazifelerini almalıyız.

—Gelecek Sayıda bu noktaları araştıralım—

M. Ali Özataç

Hatayın Türkiyeye ilhaki münasebetiyle Gözler Aydın

Sancağın pertevi fecrinde yanan meş'aleler,
Hatayın şen ufkurdan bizi tebrik eyler.

Beliren renk, ışık şu zâferin bir tağıdır
Erguvan renkli bu Türk bayrağının oymağıdır

Mest eder ruhumuzu güllerinin rayihası
Çünkü bunlarda yaşar Müncimizin son nefesi

Ey ! ATA ruhumuza nur saçan bir tan idin
Haykır şimdi de ruhun bize «gözler aydın».

M. Türkel

Tahlil ve tenkit

Rıza Tevfik Hayatı ve Şiir'eri

Yazan: R. G. Arkin

Birinci basılış sahife (214)

Fiati: 50 kuruş

İkinci " " (158)

Basan: İstanbul Resimli Ay Matbaası, 1939

(Metin dışı 7 resim)

Hikmet Özdemir

Her sahada olduğu gibi edebiyat ve şiirde de, devir açan ve kendini istikbale mal eden, yeni bir çılgının müjdecisi olduğu halde âtiye uzanamayan, doğduğu gibi unutulmuş şahsiyetler vardır. Bazı sanatkarlar, bu bedbahtlığı veya saadeti hayatlarında tatmışlardır.

Bu bakımdan Rıza Tevfik için ne denebilir? Bunu objektif olarak ve—nakadar hüsnü niyetle davranırsa davran—tek tarafı hükümlere saplanmadan ifade etmek güçtür. Her kıymeti meydana çıkaran zaman, şüphesiz ki Rıza Tevfik hakkında da lâzım gelen hükmü verecektir. Şu varki, ekseriyetle doğru olan bu “zaman”, prensibi bazen değişebiliyor: sanatkar hayatta iken, eğer orijinalitesini gösteren eserler meydana koymuşsa, onun hakkında kat'iyete yakın fikirler ve mülahazalar serdedebiliriz.

İşte bunun içindir ki, yarım asırdan beri Türk şiir âleminde kendini gösteren Rıza Tevfik'in şiir hususundaki karakteristikini tebarüz ettirmek mümkündür: Şiirlerinin âleminde geniş ve derin bir cevelan yapmak, şekille muhtevanın ahenginde ruhumuzu yıkadıktan sonra duyduklarımızı sistemleştirmek ve formüle etmek şartıdır.

Bizde ve her yerde garip bir telâkki vardır. İlmî, Kültürü kuvvetli olanlar şiire müracaat ederlerse mutlak bir muvaffakiyetsizliğe uğrarlar. İlmî, Şiirin düşmanıdır. Bunlar öyle iki ayrı duyuş, düşünüş, ifade ediş sahalarıdır ki, her ikisini telif etmek imkânsız hatta muhaldir.

Şiir ve ilim hakkındaki bu düşünce, ancak realiteden habersiz olanların ezberle söylenmiş laflarıdır. Eğer bu doğru olsaydı Viktor Hugo'ya şairden ziyade mütefekkir, Goethe'ye sanatkar değil tabiiyatçı dememiz icabederdi. Halbuki dehanın farık vasfı, vüs'at ve şümûlüdür. Ne hacet, Yahya Kemal ve Rıza Tevfik bu yanlış düşünceyi en kuvvetli misallerle

yalanlamıyorlarmı.

Meshur Fransız tarihçisi Gustave Lanson'un dediği gibi: «Umumiyetle, ilim şiiri öldürmüş derler. Bu yanlış ve âmiya-ne bir sözdür. Hiç bir şey şiiri öldüremez. İlim kendisi şiir kaynağıdır. Şiir, ruh için ilim kadar tabii bir usuldür yahut bir hassadır. Bu sayede ruh eşya üzerinde hakim olur ve fevri nüfuz ve tesirini icra eyler.», Garipdir ki bizzat Rıza Tevfik şairden çok filozof olduğuna kanıdır. Halbuki filozof olmak itibarile kâinat hakkında umûmî ve küllî bir görüşü, doktrini ve sistemi yoktur. Belki felsefî bilgileri hazmetmiştir, muhtelif felsefe mesleklerini «avucunun içindeki çizgiler gibi sayar», fakat, bu malûmat çokluğu ona filozof dememize kâfi gelmez.

«Rıza Tevfik Hayatı ve Şiirleri», adlı eserle şairin bir kısım şiirleri toplanmış, koşmalarından, nefeslerinden, devriyelerinden örnekler alınmıştır. Şiirlerin tertip edilişi, birinci baskıda meselâ Rıza Nur'un Namık Kemal hakkında yazdığı yedi yüz küsur sahifelik eserde olduğu gibi, ilmi şekilde değildir. En son şiiri olan «Bir Âni Me'yusiyet», i en başta görüyoruz. Fakat ikinci baskıda bu noksan telâfi edilmiş, şiirler tarih sırasına göre kaydolunmuştur.

Her şiirin altında, «Not» kaydıla, yazıldığı tarih, eğer aruz ise vezni, koşma, divan, nefes oluşu yazıdır. Hele sonda «ait olduğu şiirde kullanıldığı mânayı», gösteren bir lûgatçenin bulunması amelî ve ilmi bakımdan takdire değer. Bu lûgatçede bir takım hatalar yapılmışsa da sonradan düzeltilmişlerdir. Umumiyetle birinci ve ikinci baskılar arasında fark yoktur; yalnız ikincisine, birincisinde bulunmayan üç şiir ilâve edilmiştir.

Eserin adına bakılarak munhasıran şiir bulunduğu zannedi lirse de, Rıza Tevfik'in nesri ve bu nesre ait bir de misal-ki «Senbolizm», hakkında bir makaledir—vardır.

Şimdiye kadar bahsettiğimiz kısımlar, daha ziyade objektif dirler. Muharririn asıl fikirlerini «Rıza Tevfik Hayatı ve edebî şahsiyeti», faslında buluyoruz. İtiraf edelim ki bu bahis bizi tatmin etmiyor. Çünkü, edebî şahsiyeti üzerinde pek az durul muştur. Muharririn önsözde «Rıza Tevfik, mesleki taayyün etmiş ve mesleğini yapmış bir şairdir. Binaaleyh bunun hakkında, yeni bir şairi takdim eder gibi, uzun ve sıfatını tebaruz ettirecek» bir yazıya mahal ve ihtiyaç görmemesi bir mazet olamaz. O takdirde «Hayatı ve Edebî şahsiyeti», diye bir

fasıla lüzum yoktu. Kaldı ki muharrir, bu fikrinde yanlıyorsa, mesleki taayyün etmiş kimse hakkında söz söylemek, o sanatkârda müstakar bir kıymet bulunduğu için, bilhassa icabeder; ve yazılan şey bir realiteye dayanır.

Kitabı çıkaran Ramazan Gökalp Arkin'm bundan önce üç eserini daha görmüştük [1]. O vakit kendisinden bir şeyler beklediğimiz bu genç, umudumuzu boşa çıkarmadı. Gerçi kitap—üzerinde yazıldığı veçhile—bir antolojidir. Fakat bu değerini düşürmez. Uzun bir araştırma ve iradî celidin mahsulü bizde ancak takdir uyandırabilir.

Zaten muharrir, «Bu yolda çalışacaklara ve Rıza Tevfiki edebî bakımdan yakından tanımak isteyenlere, çok küçük bile olsa, bir hizmet etmiş olmak», gibi mütevazî bir gaye ile neşretmiştir. Eserde Şair Rıza Tevfik'e karşı karşıyayız. Şahsiyetleri galip vasıfı ile tanımak, bizi her zaman aykırı hükümlere sapmaktan kurtarır. Eğer Politikacı Rıza Tevfiki muhatap yapsa idik, mazideki hareketinden dolayı muaheze edebilirdik. Öyle zannediyorum ki yaşı yetmiş ikiye varan bu ihtiyar ve derbeder adam, elbet de yaptığı hatadan peşimandır. «On altı seneden beri Vatanından ayrılıp bu hücre yerlerde ömür sürmekte bulunduğum için...» demekle çok acı bir husranı ifade etmiyormu? Ve itirafî zünup bir nevi hakikatı teslim değil midir?

Rıza Tevfik hakkında ki bu eser, onun bütün şiirlerini ihtiva etmemekle beraber, şairi zevkle okumak ve şiirlerini bir arada görmek isteyenlere—noksan da olsa—bir yardımdır. Maamafî, muharrir «geri kalan bir kısım şiirlerini, hece münakaşalarını, bugüne kadar hakkında yazılanları ve kendinin bazı görüşlerini bir araya toplıyarak küçük bir kritik ile ikinci bir cilt vücade getirmek», istediğini söylüyor ki, arzusunu yerine getirirse edebiyat kütüphanemize kıymetli bir cilt hediye etmiş olur.

Hiç değilse, bu vesile ile, realitenin katı imkânlarından bir an için uzaklaşıp şiirin sihirli âleminde ruhumuzu dinlendirebiliriz. Sanat bir imkânlar sahasıdır ve bu imkânlar içinde her şey mümkündür. Ramazan Gökalp Arkin'i tebrik ederim.

Ankara
Hikmet Özdemir

[1] İnkılâp Yolu (Manzum piyes—1934), Bir Zaferin Yaşı (Piyes—1935), Gölülülerin Türküsü (Piyes—1937), Her üç eser de Balıkeside basılmıştır.

Tercüme

Mansur'un Hayatı

Rusçadan çeviren: Y. Akdağ

—1—

1937—38. de gün ve sayılarını unuttuğum "Tan" gazetesinde üsdat Ziya Şakir, büyük Türk kahramanı (Şeyh Şanil) in yaşayışı ve acunda bir daha eşi görülmemiş olan hürriyet ve kurtuluş uğrunda mücadelelerini, kudretli kalemile yazarak yurtdaşlarımıza tanıttı. Bu arada, milliyetini şüpheye düşürecek türlü türlü uydurmalarla Türklükten çıkarılmak veya Dağıstan Türklerine maletmemek gayesiyle yazılan Avrupa ve Rus eserlerini iyice tenkitten sonra (Şeyh Mansur) un da öz hüviyetini, gün gibi belli olan Türkiüğünü yine Ziya Şakir bu değerli yazılarında isbat etmişti.

Türkün her varlığını ve övgülerini tanımayı ve tanıtmayı ülkü edinen genç bir arkadaş, eline geçmiş olan ve kapaksız olduğundan yazanı belli olmayan; ve 1924 te İstanbulda yazıldığı anlaşılan, 24 sayfası nesir ve ötesi manzum bulunan 32 sayfalık (Mansur'un Hayatı) adlı Rusça yazılmış küçük bir risaleyi bana verdi. Ben de, Dağıstanlı bir Türk tarafından yazıldığından önemli ve esassı bulunan bu eseri dilimize çevirdim.

Yazanın Önsözü

Kafkas Dağlarının tarihinde, Dağıstanlıların milyonlarca nüfuslu Rusya ile yaptığı kahramanca mücadeleler, çok açık olarak gözle çarpınmaktadır. Dağıstanlıların bu kahramanlık destanlarını, Rus tarihçileri kendi eserlerinde sadece "Kafkas muharebesi," başlığı altında yazmışlardır.

Dağıstanın tepeleri karla örtülü şahikaları, sevinçle akan suların sesleriyle dolu vadileri ve boğazları; Dağıstanın genç ve güzel göküsleri gururla dolu yavrularına şeref ve şöhret bahşediyor. Dağıstanlıların, çok derin sevgi besledikleri şirri, harikulâde güzellikleri tecessüm ettiren yurtlarını, Rusyanın kaba arzularının tahakkukuna karşı korumaları umut suzdu. Bu uğurdaki mücadeleler, Dağıstanlıların birçok kan, maddi ve manevî kuvvet sarfına mal olmuştur..

Hemen bir asır kadar (1780—1864) devam eden "Dağıstan

Muharebeleri,, yerine ve zamanına göre türlü şekiller almış tır; Dağıstanlılar genç ve temiz hayatlarını yurt uğrunda feda etmişlerdir.

Sonunda Dağıstan, hiç bir suretle ölçülemeyecek büyük kuvvetler karşısında dayanamıyarak, Ruslar tarafından istilâ edilmiştir. Ruslar buralarda, insafsızca yerli halkın kanını dökmek ve bütün kuvvetlerini kırmak için, şiddetli muameleler yapmaya ve Kafkasyanın zengin kaynaklarından istifadeye başlamışlardır.

Rus hükümeti buralardaki hakimiyetini er geç kaybedeceğine göz önüne alıp, bundan çekinerek ve halkın maneviyatını kırmak ve kudretinin artmasına meydan vermemek bu suretle körü körüne kendine köle etmek ve bütün iradesine mutî kılmak istegile; kötü, çirkin ve pek ağır muameleler yapardı.

Kafkas kalkının tabii ruhunu öldürmek istegile, mes'uli yetsiz memurları ellerinden gelebilen âdaba ve insanlığa yaraşmayan her türlü muameleyi çekinmeden, hayvanca ve kendi kuvvetlerine güvenerek yapıyorlardı.

Kendilerini ölkenin yiyesi sayan bunlar - zavallılar - çok kaba ve cahildiler. Anlamıyorlardı ki; Kafkas dağlarının yalçın kayalarının bir kil toprak yığını haline getirilmesi imkânı olmadığı gibi; ölke, kör mihaniki bir kuvvet haline getirilemez.

Rusyanın mânasız, insafsızca zulüm ve cebirleri dahi bu ölkede, halkın hür düşünce ve emelini söndürememiştir; ve bura halkın gayeleri gün geçtikçe artmakta ve kuvvet bulmakta i; ve şimdi Kafkas dağları halkı, kuvvetli tek bir alev hâli o gelmeyi şiddetle arzu etmektedir.

Bugün, çok mazlum bir halde yaşayan Kafkaslılar (Büyük Rus İnkılabı) gününü kutlu bir gün sayarlar, ve o gün onların ruh ve maneviyatını tazelemektedir,

Fakat Rus İnkılabı da, Kafkaslılara kendi âdet, an'ane ve ulusal esaslar üzerine yaşayışlarını düzenlemek ve ulusal mukadderatını bizzat tayin hakkını vermedise de, bu inkılâp gözlerimizi açmış ve ileride ne olacağını anlamak için geri zamanlara bakarak benliğine yaklaşmak imkânlarını vermiştir.

Kafkaslıların kurtuluş ve hürriyetleri uğrunda Ruslarla yaptıkları muharebeler, fecaat ve fedakârlıkla doludur.

Hadiseler bize bir çok kahraman ve kahramanlıklar yaratmıştır. Bunlar arasında (Dâli Şamil) gibi, (Büyük Mansur) da mümtaz bir yer tutmaktadır.

(Büyük Mansur) un hatırası, halkın gönlünde sadâkatle saklanmaktadır. Büyük teşkilâtçı, essiz kahraman, nadir politik, zeki temiz vicdanlı, özel ve genel yaşayışta çok erdemli olan (Mansur) atası bulunan (Promete) hakkında sonmez bir aşk beslerdi. Kafkaslıların duygularını canlandırır, Kafkaslılara düşman olanlara karşı isyanlar tertip ederdi.

Mansur'un bu halleri tâ o vakitten, kendisi hakkında masallara ve efsanelere yolaçmıştı. Meselâ Rus edebiyatında "Şeyh Mansur,, adile Savinkov'un bir romanı vardır. Bu (Roman) "Panteon" dergisinde 1852 yılında basılmıştır. Paris dergilerinden "La Nouvelle Revue,, de A.Hanri'nin "Un Mahdiau 18. siecle" [18 inci yüzyılda bir Mehdi] adlı makalesinde, Mansur'un, İtalyan papaslarından (Jan Batisti Boetti) olduğunu iddia etmiştir. Gerek makale ve gerek roman coğrafi, tarihi ve vakalara ait bir çok yanlışlıkları ihtiva etmektedir.

Türk tarihçi ve gazetecisi Kâzım bey (Mansur) un Buharadan geldiğini söylemektedir.

Büyük adamların Doğu Moğolistandan gelmiş olduğu iddiasında bulunan Türk tarihçilerinin dediğini kabul etsek dahi bitaraf bir kimse portresine bakacak olursa; Mansur'un Kafkas tipinden [1] olduğuna kolayca kanaat getirir ve diğer mütalaaları reddeder.

"Mansur'un Hayatı,, adile neşrettiğim işbu broşürle, Kafkas Dağlılarının önderi ve Ulusal Kahramanı olan Mansur hakkın da türlü ve yanlış düşünce ve mütalaaların dağıtılacağını umut ediyorum.

[1] Değerli yazarı, soydaş ve kardeşimiz Dağıstanlıların bu benliğini kavramış bulunan aydını, ne yazıkki; öteki esir Türk Elleri aydınları gibi Rus kültür ve ayırıcı siyaset propoğandasından kurtulamıyarak; Rusların "Türk birliğini parçalamak" için ortaya attıkları uydurana (Kafkas tipi, Kafkas ırkı) nı kabul etmiş görünmektedir.

Broşürün sonunda Çeçenlerden El— Mirza Berçi için tarihi bir destan yazılıdır.

"El - Mirza Berçi destanı,, mühteviyatı itibarile onun, Çeçen kavminin efsaneleşen ölmöz hareketleriyle 1840 yılında bütün Çeçenistanı zapt etmek maksadile Rusların yaptığı bütün taarruzları muvaffakiyetle defetmesini göstermektedir. Bütün Çeçenistan halkı tarafından terennüm edilmekte olan destan şarkı, Kafkas kavimlerinin "Büyük Mücadele,, sinin psikolojisini göstermektedir.

Bu destanın aslı Çeçence yazılı ve vezinle kafiyelerini bozmadan tercüme yapmak ikditarı olmadığından, olduğu gibi Rusçaya tercüme edilememiştir.

İstanbul 1924

Sonu var

Romancılığımız Neden Kısırdır?

Yazan:Fahri Guntay

Roman yazmak, her şeyden evvel mevzu ve muhhayyile meselesidir. Kuvvetli bir mevzu akıak bir üslûpla yazılsa bile okuyucuyu sürükler.

Klasik eserler arasında, zamanımızda bile okuyucu bulan heyecanlı maceralar ve büyük sevdâ faciaları vardır; "Ahmet Mithat,, devrinin romancılığı daha dünkü bir tarihtir.

Bozuk bir üslûpla şişirilen sahifeler şimdi gözümüze ilişince, bunların nasıl okunduğuna hayret ediyoruz.

Hele ermeni mütercimlerin türkçeye naklettikleri romanlar, bir tülûat kumpanyasının komedi sahneler

in denfarksızdır.

O devrin üdebasının hatıralarını okudukça görüyoruz ki, matbuatın o çocukluk devrelerinde basılan romanlar daha çok, okuyucu daha fazladır.

Kültür seviyesinin düşük olduğu o devin okuyucu hesafetile, kültür seviyemizin çok yükseldiği zamanımızdaki okuyucu kesafeti aynıdır, belki de düşmüştür.

Aşağı yukarı yarım asırlık bir kültür devrini atlayan romancılığımız bariz hamlele: gösterdiği halde; elli yıllık bir zamana hiç de yakışmıyacak bir atalet de mahsustur.

Lisanın sadeliğe doğru yürüdüğü şu otuz yıllık bir zaman içinde yazılan romanlarımızda cazip mevzuları bir seçmeye tâbi tutarsak- sürükleyici mevzu lehine- alacağımız netice yüzde onu bile bulmaz.

"Fecri Âti,, ve Teceddüt Edebiyatı romancılarının yazdığı eserlerde, mevzuun besatetini örtmek için parlak kelimeler, cazip terkipler, bir nefeste bitmeyen muttarit cümleler, zayıf mevzuun kuru kalabalık figüranlarıdır.

Eserlerinde kuvvetli felsefe ve ruhiyatle yürüyenler ancak kendi seviyesindeki münevverler için roman yazdılar, halk tabakasını hiçe sayarak büyük bir kütlenin kendi seviyelerine yükselmesini iddia ve bilhassa Anadoluyu tamamen ihmal ettiler.

Anadolu, asırlarca,, Kerem, Aşık Garip, Leylâ Mecnun, Ferhat Şirin,, le başbaşa kaldı.

Harp sonu romancılığımızda da muharriri mevzu kırsırlığı ile akim bir halde görüyoruz.

Bu mevzu kırsırlığını gidermek için tarihî romancılığa başlayan birçok muharrirler de Amerikan filciliğini gölgede bırakacak derecede muğalata ve mubalağaya sap tular. Türk tarihinin haşmetli devirlerine dalarak bu zengin tarihin engin harikalarından ilham alanlar, ko ca "Fatih,,e tokat attırmak kadar saflık gösterdiler.

Bu arada millî idale ve millî duygu ve düşünce ye göre roman yazanlar ve muvaffak olanlar da az değildir. Bu muvaffak eserler arasında "Çalı Kuşu,, gibi büyük bir rağbete mazhar olanlarda vardır. Yıllarca kadın, erkek yüz binlerce okuyucunun elinden düşmeyen ve üç defa basılan bu romanın kazandığı büyük zafer, ve yüksek alâka, genç bir kızın elem ve ızdırap dolu hayatının hassasiyetimi zi tahrik etmesi, mevzuun seçiliş kudretine med yundur. "Feride,, ile beraber Anadolunun kasaba ve köylerinde geziyor, muhtelif insan tipleri ve karakterlerle, bilhassa Anadolu köylüsünün temiz ve saf kalbile, yüksek hasletlerle ve bakımsız izbe kasa baların, harap köylerin yaşayış, düşünüş sūjeleri ile karşılaşılıyor.

Daha birkaç roman istisna edilirse diğer romanların yüzde doksanının mevzuu İstanbul şehramane ti hudutları içinden çıkamayan dar bir muhayyile mahsulü şeylerdir.

"Bürhan Cahit,, Şişli muhiti'nin dar çerçevesinden mülhem romanlarının okoyucuya usanç verdiğini anladığı için, "Yüzbaşı Gelâl,, le Anadoluya geçmek mecburiyetini hissetti. İstanbul'dan çıkış ve Anadoluya giriş tezlerini teorübe eden diğer bir çok romancılarımız da muvaffak olmaktan pek uzak kaldılar; Çünkü Anadoluyu bilmiyorlardı, köyü ve köylü ruhunu tetkik etmemişlerdi, objektif bir görüşten uzak kalan eserlerinde bu ruhu terennüm edemedikleri için muvaffak olamadılar.

Kırk küsur senelik bir ayrılıktan sonra kavuştuğumuz Karsı yirmi sene zarfında kaç romancı ziyaret etti?.. 93 hillesinden bu güne kadar ırlanan halk koşmalarında ne zengin mevzu ilhamları var. Bir "Mehralı,,nın haması varlıklarında ne cazip roman sūjeleri bulmak kabil. Bütün Anadoluyu saran binlerce cazip mevzu kaynaklarına romancılarımız temamen lâkayt kaldılar.

Bir sene evvel "7 gün," mecmuasında bir hikâye okumuştum; mevzu, Erzurumun Tercan kazasının bir köyünden alınmıştı, fakat muharrir Tercanlı köylüyü bir Kayserili gibi konuşturuyordu.

Hikâyede intibak keyfiyetinin aksaması, edebî kudreti yar, yarıya azaltan bir nakisedir.

Romancılarımız lehine söylenecek tek ve en mühim söz, bizde romancılığın kısırlığını teşkil eden sebep, muharririn kazanamaması, aylar ve yılların, hırpalıyıcı bir ömür ve dimağ mahsulü olan romanı satamaması ve tabi bulamamasıdır.

Tabi de şüphelidir. çünkü eserin tutunacağından daima mütereddittir. Bir piyango biletini alır gibi, eserin sürümünü talihin seyrine terk eder.

Bizde henüz metodik bir okuyucu kütlesi olmadığı için muharrir, sattığı eserin parasile medenî ve hayatî ihtiyaçlarını temin etmekten pek uzaktır.

"Hüseyin Rahmi," gibi eserlerle geçindiği iddia edilen büyük bir romancımızı da istisna etmemek şartile bizde Avrupada olduğu gibi bir eserin parasile bir yıl müreffehen geçinen romancı yok gibidir.

Garp âleminin romancıları, eserlerle müreffehen yaşadktan sonra hakkı teliften başka varislerine binlerce lira miras bırakan bahtiyar bir zümredir.

Garp romancıları ellerinde valizleri dünyayı gezer geniş memleketlerini ve müstemlekelerini dolaşır, dönüşte zengin bir mevzu hamulesile masa başına geçerler, Meşhur Fransız romancı "Pier Benova," Yıldız Sarayı ve Sultan Hamidin hayatının karıştığı bir romanını ikmal için İstanbula kadar gelerek Yıldız Sarayını gezdiğini okumuştum. Bizde hangi muharrir kendi pasasile Diyarbakıra kadar gidebilir? Halbuki garpta, meselâ Habeşistana gitmek isteyen bir romancıya meomua ve gazeteler binlerce liralık banka çekleri vermekten çekinmezler.

Milli romanlarımızda uzun bir deniz yolculuğunu bütün ânatile tasvir eden bir tek eser yoktur.

Dörtde üçü denizle çevrili Anayurdun Antaliasın dan Hopasına kadar bir deniz yolculuğunu kendi parasile göze alan tek romancımız var mıdır?..

Meşhur İngiliz romancı "Rodyard Kipling," balıkçıların hayatına dair bir romanını yazmak için se nelerce denizlerde seyahat etmiştir.

Bizim feragat sahibi romancılarımız, mevzuların da bir inkişaf yapmak kaygusile ancak Bursaya Ulu dağa kadar gidebilirler. Bu ufacık seyahat da pek ucuza mal olduğu için...

Okuyucu artık veremli, solgun bir kızın hioran ve melâl içinde bir sonbaharın hazan günlerinde ha yata hasret olanak kapadığı gözlerinde beliren bir damla yaşla müteallim olmak istemiyor; okuyucu, eserde heyecan, değişiklik, gezmek görmek istiyor.

Daha karnını bile doyuramadığımız romancıdan şimdilik bunu istemeğe hakkımız yok.

Fahri Güntay

Genç Kalemler

Şark--Garp

Garp'ta boyacı olan bir üniversiteli,
Şark'ı yad el biliyor, yahut da beğenmiyor.
Münevver olsa bile: ya kansızdır, ya deli!
Buna gücenmek gelmez, hakikat böyle diyor.

Hiçsey Şark'ta bulunur, her şey de Şark'ta boldur;
Neden hor görünüyor Yurt yurdu bilmeyene?
Yurt benimsemiye, ya kaldır at, ya savur!
Ona "bizden" denemez, yurda kesilmeyene.

Doğu—Batı hiç yoktur, Vatan bölünmez küldür,
Derdini aramızda bölmiye çalşalım;
Derdine derman isen, uğrunda kendin öldür;
Ya hiç bulunmayalım, ya böyle alşalım!

Ödevini arama ilerlemiş «şehir»de;
Yurdunda, geri kalan «köşeler»,e durma, koş!
Vatanın derdi..i duy yatıp, kalktığı yerde;
Safa meyhanesinde olmayalım biz serhoş!..

E. Hatunoğlu

Yad Eldeki Sevgilliyeye ?.

Kan dolu göz yaşları tâ göksüne yürümüş
Ayrılığın matemi saçlarını bürümüş
Dudakları besteler bir yasin türküsünü
Dökmüş bütün üstünden eski güzel süsünü
Tenindeki yarası sızlıyor çok derinden
Saçlarına ak düştü o «büyük keder» inden
Tatlı yeşil sahralar bir kızıl serâb oldu
Ayrılığın derdile yıprandı harab oldu
Akşamları zindandır zulmettir gündüzleri
Tanrıya yalvarmaktan nasırlaşmış dizleri
Kızıl ateşler yakmış taze penbe rengini
Bir fırtına götürmüş ilâhî ahengini...

* *

Bağrım ateş kan dolu bu ayrılık yetmezmi
Bu acının matemi asırlarca bitmezmi
Geliyorum «Sevgilim» dağlar ateşten olsa
Denizler baştan başa köpürüp zehir dolsa
Yılmadan koşacağım bu umut yollarında
Gerekse can veririm o güzel kollarında...

M. V. Özkan

Türkler

— Ozanlar gibi —

Altaydan gelmiştir soyum Özge ulusa benzemez
“Yirmi dört Oğuz,”dan boyum Özge ulusa benzemez

Tarih bilir “TÜRK,” demegim Acuna çatki kömeğim [1]
Medeniyet öz emegim Özge ulusa benzemez

Orta Asya ilk beşiğim Baltık Akdeniz eşigim
Erkinliğe ben kişigim [2] Özge ulusa benzemez

Önce Çin'i ben oyardım [3] Nil'de ilk kartayı [4] yardım
Alplar'a sanımdan verdim Özge ulusa benzemez

Ekmek basma “bay,”ın tanı BATI kaynağın ne hanı
Atam aydın etti seni Özge ulusa benzemez

Saymağa bir ömür yetmez Övgünlüklerim çok bitmez
“Tedirgin hal,” böyle gitmez Özge ulusa benzemez

Yarın gene bu ACUNu TÜRK tutar alır öcünü
GÖKTANRI besler gücünü Özge ulusa benzemez
Arpaçayını dinlerken: 1937 koçayı 11 K.Ertikli

[1]kömek—yardım. [2]kişik—bekçi. [3]oyardım—uyandırdım
[4] karta—kerdi, cetvel, kanal

Tahlil ve tenkit:

Kars

M. Fabrettin Çelik

Memleket İncelemeleri

Yazan: M. Tarhan Toker

1

Lise Tarih—Coğrafya öğretmeni

(Coğrafya, Tarih ve Ekonomi bakımından kısa notlar)

—GEÇEN SAYIDAN DEVAM—

7— (Sayfa 31,32) Ziraat ve hayvancılık bahsinde, Karsta “.. beyaz renkli ve büyük cüsseli İran koyunları, tuş, Herik denilen ince yapağıya malik Gürcü koyunları,” ve “Sığırları büyük cüsse ve Kafkas cinsi evsafını taşımakla beraber...” deniliyor. * Karsta olsun çevresinde veya bütün Doğu'da olsun «İran koyunu» diye bir koyun adı ve nevi yoktur. Yazıcı burada da doğru işittiğini yanlış kavramış; “herik,” denilen koyun nevi tamamen yerli olup, ancak azlık olan ve “tuş,” denilen nevi Gürcü boylarından koyunculukla geçinen “Tuş Boyu,” ndan alınmadır; ve “Kafkas cinsi,” diye bir sığır nevi ise ilk olarak duyulmaktadır!

8— (Sayfa 35,36) Karsta Ziraat bölgelerini anlatırken, Aras boyundaki Kağızman, Tuzluca, ve Iğdırın “Kars ilinin biricik zebze ve mevve bahçesi halinde,” olduğu; ve “1937 tarım yılı istatistiği,” adile Kars ilinden 14 kalem mahsülün miktarı,

yazılıyor. * Yazıcı, ilde Aras ve Kür boyu diye iki bölge olarak kabul ettiği ziraat bölgelerinden birincisi için verdiği hüküm; bir kaç satır aşağıda "Posof, Çıldır ilçelerinin münhat yerlerindeki vadilerde elma, kiraz, vişne, dut ve emsali meyveler yetiştiğini" de söyleyerek kendisi çürüğe çıkarıyor. Sözü geçen istatistiğin ne eden alındığı anlatılmadığı gibi, hiç bir zaman —mevsuk ta olsa— bir değer taşımadığı da meydandadır.

9—(Sayfa 37) "Bir kısım köylerde köylü elinde kotandenilen eski battal Rus pullukları vardır ki köylünün bunlardan kurtarılması için çalışılmaktadır." deniliyor. * Geçen sayfa 5 inci maddede gördüğümüz gibi, milliyet ve ırk hakkında hele türk lük için pek az ve —maalesef— pep noksan ve yanlış bilgi sahibi bulunan T. Toker millî varlıklarımızı da tanımadığını bu (kotan) meselesinde açığa vuruyor ve (kotanımızı) Ruslara mal ediyor! Bütün Doğu illerimizde (kotan) ve Azarba-canda da (kota) denilen ve 7-8 çift öküzle sürülen bu güzel ve milî ekin âletimizin adı ve biçiminin türklüğünden başka; ona dair—işlemesine ait—âdet ve ananelerimiz, hele "kotan ayı—Temmuz", "Kotan haşılı—nefis bulgur lâpası" ve "Kotan hodaklarının horavelleri", çok meşhur ve yüzlerce yıldan beri bilinip, tanınan nesnelerdir; aynı zamanda bütün köylerimizde (kotanın çoğalmas) arzu edilmektedir.

10—(Sayfa 62) Gölenden sonra Sarıkamış ormanları da şairane anlatılıp; "1878 harbinde Kars müdafii Ahmet Muhtar paşa (?) Soğan ı sirtlarında fedakârane çalıştığı gibi, cihan döğüşünde de şuursuzluk ve idaresiz [lik] yüzünden kahraman Türk askerleri ve ordusu yine bu bakir ormanlarda Çar orduları karşısında dağıtılmıştı," deniliyor. * Asıl "şuursuzluk ve idaresizlik", mahsulü olan bu cümleler, geliş güzel ve mantıksızlığın da tam bir örneğidir. Şöyle ki; Ahmet Muhtar paşa "Kars müdafii," değil, "Dördüncü Ordu Kumandanı ve Erzurum Valisi," iken 1877—78 Harbinde "Anadolu Ordusu kumandanı," idi. Cihan harbindeki Sarıkamış felâketimizin sebebi «şuursuzluk ve idaresizlik» değil, belki "hazırhksızlık," tır. Soğanlıdaki ormanların bugüne kadar tahrip edildiği, aynı ve ondan önceki sayfada yana yakıla anlatılırken "bu bakir orman," diye, Afrikanın balta girmemiş ormanlarını anlatılmak isteniyor?!

11—(Sayfa 70) Yollardan bahsolunurken "Cumhuriyet idaresi ise Karsı kurtararak anayurda ilhak ettikten sonra yol faaliyetini gereken hızla inkişaf ettirmiş...", deniyor. * Karsı Cumhuriyet idaresinde değil, Cumhuriyetten üç yıl önce ve

en tutarsız zamanımızda, ordumuz, Ankara B.M.M. Hükûmeti çağında kurtarmıştır. Kars ilindeki yollar ise kurtuluştan sonra değil, önce yapıldı. Ve "inkişaf," değil de kâfi gelmeyen tamarı uğramıştır.

12—(Sayfa 74) Kültür durumu anlatılırken, "çarlığın idaresinde 44 yıl kadmalmış olan Kars ve havalisi...", ve (122 inci) sayfada da "Kars vilâyeti ve Ardahan çarlığın çizmesine (?) te'kedilmiş ve 43 yıl yabancı idare altında inlemişti," deniliyor. * Kars çarlık veya Rus idaresinde, 93 te düştüğü gün olan (18 ikinci teşrin 1877) den 1917 nisan sonlarına dek tam (39 yıl 6 ay) kadar esaret ve karagünde kalmıştır. Bunun hukukî —resmî şeklini göz önüne alacak olursak, Karsın, Ardahan ve Batumdan başka Bayazıtı da çarlık Rusyaya bıraktıran ve ilk muahede yani Ayastefanos Muahedesinin imza günü olan (3 mart 1878) den, Bolşevik Rusyanın Kars ile Ardahan ve Batumu resmen bize geri verdiği Brest Litovsk Muahedesinin imza günü olan (3 mart 1918) gününe kadar tam 40 yıl Türk idare ve hakimiyetinden uzak kalmak acısını çekmiştir.

13—(Sayfa 83) Kars "Selçukiler zamanında islan memaliki arasına alınmış, badehû Mogolların, sonra İranlıların eline geçmiştir," deniliyor; (95 inci) sayfada da bu ve bundan sonrakî cümleyi görüyo uz. * Yazıcı eserin (101 inci) sayfasında Yarbay Tevfikin (konfe'ans)ından alıp, dercettiği gibi; Kars ve çevresi Hicretin 20inci yılında [VII asır] islan ölkesine katılmış olup, İslamlıktan sonra asla —bugünkü ve eski anlamda— İranlıların eline geçmemiştir. 1514 yılına dek 7 yıl Şah İsmail [Safavî] idaresine bağı. kalmışsa da, Safavîler İranlı değildi.

14—(Yine sayfa 83 ve 84) "Bu şehir Hatunoğulları Osman oğulları Selçukiler zamanında...", ve Ruslar tarafından kurulduğunu sandığı plân üzerine yapılan yapılar semti için "yeni şehir," de deyip "yeni Kars; Kars istasyonuna doğru inkişaf etmiş birbirini amuden kateden sekiz cadde üzerine kurulmuştur," "eski Kars daha ziyade şehir mantığına uygun...", ve "nihayet Kars şehri temiz ve iyi bir içme suyuna ancak Cumhuriyet idaresinde kavuşabilmiştir... Asırların yapamadığı bu davayı ele alarak başaran Cumhuriyetin enerjik İlbaşı Akif Eyidoğan...", deniyor. * Osmanlılardan sonra Selçukluları yazmada bir güçlük veya korku çekmeyen yazıcı, Karsta hüküm sürdüğünü keşfettiği Hatunoğulları adlı bir devlet de tarihe mal ediyor..(!) Bilindiği üzere, bugün Karsta ve Şüregel köy

lerinde nesilleri bulunan Hatunoğulları eski ve ünlü bir aileden ibarettir. Yazıcı, hakkında eser yazdığı Kars ilinin hiç olmazsa şehir içerisini gezip dolaşmak zahmetine katlanıp, „se-kiz cadde üzerine,“ dikkatle baksa, ve meselâ Kayabaşındaki eski evleri, Gazi Ahmet Muhtar Paşa evi ve Suvari kışlaları ile hamam ve baruthane, karakolhane v.s. gibi eski yapıları tanısaydı; Karsta „eski ve yeni,“ diye iki semt bulunduğu dü-şüncesine sapıtmazdı sanırım.

„İçme Suyu“ na gelince; 9Eylül 1938 gününden itibaren „Kars,“ gazetesinde „Karsta içme suyunun Tarihçesi,“ adile neşredilen yazılarda, eskiden tâ Kırım savaşına [1855] dek Karsın hep Borluk suyunu içmekte olduğu etraflıca ve her türlü delil ile isbat edilmişti. Yukardaki satırları, daha bu „e-ser“ in formasına alınmadan ve sözü geçen „içme suyu tarih-çesi,“ nin neşrinden itibaren iki aylık bir zaman sonra 18 ikin citeşrin 1938 de „Kars,“ gazetesinde tefrika sırasını bulduğun-dan; yazıcının Karsın içme suyu hakkında ki o makaleleri okumamasına imkân ve ihtimal verilebilir mi?..

Hatta 93 den de 2—3 yıl sonra Karsın Borluk suyunu içtiği ni ihtiyarlardan öğreziyoruz; bu suyu Karstan esirgeyen düş-man idaresi ve karagünler çağından sonra, yine Türkiyemizin bu yaşayış ve şenlik, sağlık kaynağı olan Borluk suyuna şeh-ri yeniden kavuşturması ayrıca bir övgünlük eseridir.

15—(Sayfa 85,96) „Bedbaht Kars, daima yabancıların ve bilhassa sık sık baş kaldıran Ermenilerin ve... Çarlığın istilâ ve hücumlarına uğrıyarak... Nihayet 1920 de ilk önce Ermeni mezaliminin asırlık tazyikinden (?) ve nihayet 1921 de de çarlık Rusyanın istilâ savletlerinden (?)„ kurtulduğu ve „Kars ve havalisi uzun zaman Rus çarlığı ve Ermeni istilâsı altında kal-mış olduğundan,“ deniliyor. * Bu cümlelerinden ötürü yazıcıya 1921 de çarlık Rusyanın istilâ savleti şöyle dursun, çarlığın yer yüzünde olup olmadığını; ve Karsın „daima,“ hangi ya-bancıların istilâ ve hücumuna uğradığını, ve Ermenilerin Kars taki „asırlık tazyiki,“ ve „istilâsı,“ nin hangi dünya ve insan ve kâinat tarihinin kaydedemediği bir kaynaktan keşf ve istih-raç ettiğini bildirmesini sormaktan başka elimizden ne gelir?!

— Sonu gelecek sayıda —

M. Fahrettin Çelik

Halkevleri Dergileri Listesi

Halkevinin adı	Derginin adı	Kaç aylık olduğu
Adana	Görüşler	Aylık
Afyon	Taşpınar	"
Amasya	Yeşilirmak	"
Antalya	Türkakdeniz	İki aylık
Artvin	Çoruh	"
Bafra	Altınyaprak	"
Balıkesir	Kaynak	Üç aylık
Burdur	Burdur	"
Bursa	Uludağ	"
Çorum	Çorumlu	Aylık
Denizli	İnanç	"
Diyarbakır	Karacadağ	"
Elâzığ	Altan	"
Eminönü	Yeni Türk	"
Eminönü	Halk Bilgisi Haberleri	"
Erzurum	Atayolu	"
Eskişehir	Halkevi	"
Gaziantep	Başpınar	"
Giresun	Aksu	"
İsparta	Ün	"
İzmir	Fikirler	15 Günlük
Kars	Doğuş	Aylık
Kayseri	Erciyeş	"
Konya	Konya	"
Manisa	Gediz	"
Mersin	İçel	"
Merzifon	Taşan	"
Milâs	Yeni Milâs	"
Muğla	Muğla	"
Niğde	Akpınar	"
Niksar	Ülker	"
Samsun	19 Mayıs	"
Sinop	Dıranaz	"
Sivas	4 Eylül	"
Trabzon	İnan	"
Urla	Ocak	İki aylık
Yozgat	Bozok	15 günlük
Zonguldak	Karaelmas	Üç aylık

Bu dergilerimizi okuyup, abone olmanızı öğütleriz.

Kars İlinin bütün özelliklerini ve varlıklarını tanıtabak ol-
an ((DOĞUŞ)) a abone olunuz.

Ü L K Ü' m ü z ü sağılayıp, kökleştirecek ve
KARS' in her özelliğini (Şairlerini, Aşıklarını, Kah-
ramanlarını, Büyüklerini Halkiyatını, Zenginliğini, Güzellikle-
rini, v.s.) tanıtabak her yazıyı ((DOĞUŞ)) a gönderiniz.

Adres: Kars Halkevi Doğuş

Sayı : 10

Yıllık Abone

ruş

Kars İl Basımevi